

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY V BRNĚ

**PŘEHLED VÝZKUMŮ
43**

ISSN 1211-7250
ISBN 80-86023-36-2

BRNO 2002

kace její funkčnosti. Objekt č. 2 a uložení k. č. 111 vznikly patrně ve stejnou dobu, kdy pec byla funkční – podle sekundární polohy většího množství mazanice. Nalezené objekty asi sloužily obyvatelům židovského gheta, které je zde doloženo v období od 13. stol. do 2. poloviny 15. stol. V jejich bezprostředním okolí se nacházely domy, které po roce 1460 musely ustoupit výstavbě kostela (Nekuda 1965, 294; Stráhal 1961, 7).

Tomáš Berkovec, ÚAPP Brno

Literatura:

Nekuda, V. (ed.) 1965: Vyškovsko. Vlastivěda moravská, Brno.

Stráhal, P. J. 1961: Historie a popis farního kostela ve Vyškově. Nepubl. rkp., archiv ŘKFÚ Vyškov.

Resumé:

Vyškov (Bez. Vyškov), Kostelní Str. Mittelalter (14. Jh.). Ofen, Siedlungsobjekt, Kulturschicht. Rettungsgrabung.

VYŠKOV (okr. Vyškov)

Ul. Nádražní č. 5, č.p. 1223/3. Středověk (13.-15. stol.), novověk (18.-19. stol.). Vápenické peci. Záchraný výzkum.

Archeologický výzkum proběhl ve dnech 10.-17.10.2001 a byl koncipován jako záchraný, prováděný v souvislosti s výstavbou nové tělocvičny ZŠ Vyškov (Kos 2001). V areálu tak rozsáhlé stavební plochy (ZM ČR 1:10 000 list 24-41-15, plocha vzdálená od Z a J s.č. 472:140 mm) bylo proto nutné předem předpokládat existenci historické městské hradební fortifikace s jádrem ze 14. stol., případně objekty ze starší předlokační fáze výstavby tržního městečka.

Na záchraném výzkumu byla geodeticky zaměřena plocha výzkumu, čtvercová síť, jednotlivé sondy a vybrané kontexty. Podrobné body byly zaměřeny polohově (polární metodou) a výškově (trigonometricky). Souřadnicový systém JTSK (Geodetická kancelář JBS, s.r.o.).

Na zkoumané ploše se jako nejmladší situace podařilo zachytit kamenné zdi, které byly stratigraficky datovány na přelom 19. a 20. stol., přičemž většina z nich sloužila účelově ještě v tomto století. Jednalo se jmenovitě o kamennou zahradní zídku místní ZŠ, ke které se přimykaly drobné opěrné zídky. Tyto zídky byly ve většině případů bohužel dokumentovány již ve fragmentární podobě. Vrstvy, které kontexty zdi překrývaly, byly převážně novodobého odpadního charakteru, proto byly tyto nejmladší situace dokumentovány pouze v orientační podobě, a protože se nacházely již mimo vlastní základy budoucí stavby, nebyly dále zkoumány. Lze však vzhledem k poloze blízkého

vyškovského zámku (bývalého biskupského hradu) předpokládat, že se zde nachází zavezený městský obranný příkop.

Během snižování terénu byl zachycen průběh zděného odpadního kanálu, v jehož výplni byly nalezeny zlomky keramiky z 18. stol. Barokní kanál protínal zkoumanou plochu SSV-JJZ směrem a jeho kameno-cihlová konstrukce byla založena na výplních středověkého úvozu.

Dokumentována v terénu byla pouze jedna izolovaná část kanálu, která porušila okraj velké pece, což se později ukázalo být přínosné pro navázání na nově vznikající profil se stratigrafickými údaji v peci I.

První kresebné dokumentační práce proběhly již během celkového začistění stavební plochy. Plošně se zde vyrýsovaly poměrně mohutné objekty, které bylo možno již v tuto chvíli klást – díky ojedinělým nálezům keramiky – rámcově do 14. stol. Podle dočervena propálených obvodů objektů a ojedinělých nálezů vápence s hrudkami vápna bylo možné v této fázi výzkumu uvažovat o vápenných pecích, což se nakonec i potvrdilo.

Na ploše o rozloze 20x18 m byly postupně odkryty pozůstatky dvou velkých vápenických pecí s mohutnou předpeční jámou, která vybíhala z prostoru, kde byl již během prvních stavebních prací zjištěn (v příčném profilu) zavezený úvoz s druhotně zapuštěným barokním kanálem.

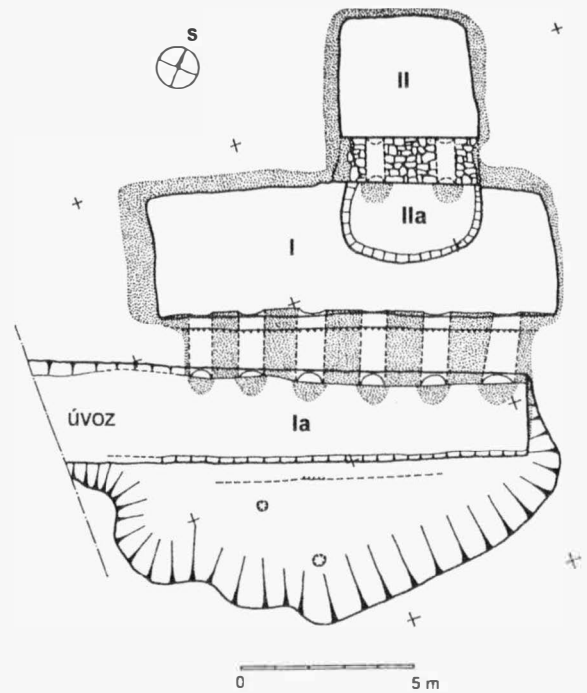
Výrobní objekty byly ovzorkovány v ploše i v několika profilech, které poskytla soustava dílčích i průběžných řezů. V případě pece I byla v jednom průběžném řezu odkryta soustava šesti tahových kanálů, které byly zabudovány v konstrukci hliněné plenty. Jiný průběžný řez odkryl situaci mezi pecemi I a II i s prostorem předpeční vápenky II. Ukázalo se, že pec II je stratigraficky mladší a že částečně využila zadního obvodu pecního prostoru vápenky I, do kterého byla zabudována nová kamenná plenta se dvěma tahovými kanály. Zajímavé bylo zjištění, že oba tahové kanály mladší pece byly dokonale zazděny, a to dodatečně. Během dokumentačních prací a odebrání vzorků zbylé suroviny a produktu, bylo zjištěno, že pec byla zazděna z určitého účelového důvodu, který souvisel s dalším zpracováním surového vápna. Po vypálení vápence se prostě tahové kanály v peci zazdily a pec se změnila na vápennou jámu, kde se hasilo čerstvě vyrobené vápno. Protože byly tyto poznatky zaznamenány nejdříve v peci II, bylo nutné z obdobných důvodů lépe prozkoumat výplně kanálů v peci I. Opět zde byly nalezeny nakupeniny větších kamenů nevyžihaného vápence, jejichž konstrukce byla zpevněna jílem nebo vápennou hmotou. Nelze proto ani u pece I zcela vyloučit dodatečné využití k hašení vápna.

Co se týče určení stáří obou vápenek, lze hovořit o velmi příznivých datovacích podmínkách. Běžně se v těchto výrobních zařízeních nenachází téměř nic, co by umožňovalo jejich přesnější dataci. V městském prostředí je to oproti venkovu o něco lepší, což dokázaly výzkumy v některých větších městech na Moravě (Brno, Olomouc, Uherské Hradiště) (Měřínský 1983). Vyškovské vápenky zachytily ve svých výplních poměrně významný běh událostí spojených s budováním vrcholně středověkého města. Ve výplni obou pecí i předpecní jámy se např. odrazilo i budování městského příkopu, položeného opodál. Poměrně čistý sprašový zásyp, vytvářející výrazný časový horizont, poskytl cenný nálezový materiál z poč. 15. stol. a jako drobná intruze se zde vyskytly i zlomky keramiky z přelomu 11. a 12. stol. Stratigraficky nejníže byly v peci II zaznamenány nálezy keramiky pouze ze 14. stol., čímž je také datován zánik této mladší vápenky.

Podle dosavadních poznatků by se zdálo, že i pec I by měla náležet nejpозději do poč. 14. věku. Alespoň by to bylo v souladu s historickými údaji o rozkvětu a budování biskupského města a s existencí městské tvrze. V průběhu dalších výzkumných prací se však ukázalo, že starší pec byla zbudována již ve století 13. Je to nepochybně velmi důležitý poznatek, neboť právě z tohoto období máme ze samotného města velmi málo nálezů (Doležel 1995).

Další otázkou je využití a kapacita prozkoumaných pecí. Z hlediska surovinové stránky byly pro provoz obou vápenek zužitkovány místní lithothamniové vápence třetihorního stáří. Pro doplnění se lze zmínit, že z naprosto stejného materiálu jsou vyhotoveny některé stavební články, které jsou dodnes zachovány ve starém jádru vyškovského zámku – bývalého hradu. Zdroje těchto vápenců nejsou dosud přesněji známy, zdá se však, že mohly být dobývány v okolí blízkých Brňan nebo Hlubočan (Hlubočanský háj).

Kapacita vápenek je velká a v případě starší pece I až neobvyklá. Už počet tahových kanálů převyšuje dosud známá zařízení obdobného účelu u nás. Při existenci šesti tahových kanálů byla kapacita starší vyškovské vápenky cca úctyhodných 98 m³. Odnikud z Moravy ani Čech dosud tak velkou středověkou vápenickou pec neznáme, všechny jsou podstatně menší. Mladší vápenka II měla pouze dva tahové kanály a její kapacita činila asi 35 m³. Po splnění své funkce byla zavezena materiálem exploatovaným během budování obranného příkopu města. Od této události se v místě obou bývalých vápenek hromadily deponie z prostoru města a jeho širšího okolí, o čemž svědčí nálezy z navážek a dorovnávek z následných období až do současnosti.

Obr. 42. Vyškov, ul. Nádražní 5. Půdorysy středověkých vápenek (I – pec ze 13. stol.; Ia – předpecí starší vápenky; II – pec ze 14. stol.; II.a - předpecí mladší vápenky).

Vyškov, Nádražní-Straße Nr. 5. Grundrisse mittelalterlicher Kalköfen (I – Ofen aus dem 13. Jh.; Ia – Vorferraum eines älteren Kalkofens; II – Ofen aus dem 14. Jh.; II.a - Vorferraum eines jüngeren Kalkofens).

Kromě vlastních vápenických pecí byly ve Vyškově zaznamenány poznatky i z prostorů, které sloužily k obsluze vápenek. Jednalo se o velké jámy, které přiléhaly k čelním stěnám pecí, jež byly opatřeny tahovými kanály. Starší pec I měla poměrně rozsáhlou předpecní jámu o rozměrech 15x9 m a hloubce cca 2 m. Zatímco přístupová cesta k peci II se nepodařila během výzkumu zjistit, v případě pece I tomu bylo naprosto opačně. Od Z se k předpecnímu prostoru přimykala hluboká vozová cesta v průřezu ve tvaru písmene „V“ s plochým dnem. Sklon úvozu byl ve směru k Z, tedy ve směru ke stávajícímu kapucínskému klášteru. V jižním směru se nacházel obslužný prostor, který zde již nemá tak prudké stěny, ale přechází ve výrazně šikmý svah.

Během preparace situací v předpecní jámě a v prostoru plenty starší vápenky byly zjištěny ojedinelé doklady existence dřevěných konstrukcí. Jednalo se o základové zažlabení pro trámovou konstrukci, zjištěné v koruně čelní hliněné plenty s tahovými kanály a o skromné pozůstatky zákla-

dových žlabů a kůlových jam, nalezených v J svahu obslužné jámy pece. Vzhled dřevěné konstrukce ani účel nelze díky fragmentarnosti získaných informací bohužel přesněji interpretovat. Mohlo by se jednat o doklad jakéhosi lokálního zastřešení předpecního prostoru.

Petr Kos, ÚAPP Brno

Literatura:

Doležel, J. 1995: Ke vzniku a vývoji několika měst střední a severozápadní Moravy (Blansko, Ivančice, Tišnov, Velká Bíteš, Vyškov). AH 20, 201-217.

Kos, P. 2001: Vyškov 2001 - ul. Nádražní č. 5, NZ č.j. 320/01. Nepublik. práce, ulož. archiv ÚAPP Brno.

Měřinský, Z. 1983: K problematice archeologického výzkumu řemeslné výroby 10. až první poloviny 16. století na Moravě a ve Slezsku. AH 8, 41-68.

Resumé:

Vyškov (Bez. Vyškov), Nádražní Gasse Nr. 5. Mittelalter (13.-15. Jh.), Neuzeit (18.-19. Jh.). Stadt, Kalkofen. Rettungsgrabung.

ZELENÁ HORA (okr. Vyškov)

Intravilán obce. Středověk. Kulturní vrstva. Záchranný výzkum. Uložení: Muzeum Vyškovska (i.č. A 11 094-11 099).

Poloha lokality v ZM ČR 1:10 000, list č. 24-42-06, je dána souřadnicemi od Z a J s.č. 101:344 mm. Při výkopu kanalizační rýhy v červnu 2001 byla před domem č. 11 v hloubce cca 30 cm pod povrchem narušena přemístěná kulturní vrstva, z níž se podařilo zachránit několik střepů keramiky. Šlo o kvalitní na kruhu točenou šedou keramiku s krupičkovitým hlazeným povrchem, zdobenou horizontálním rýhováním na seřezaných okrajích, kterou můžeme rámcově datovat do 15. století.

Tomáš Zeman, Muzeum Vyškovska

Resumé:

Zelená Hora (Bez. Vyškov), Intravillan der Gemeinde. Mittelalter. Kulturschicht. Rettungsgrabung.

ZLÍN (k.ú. Malenovice u Zlína, okr. Zlín)

Masarykova ulice. Středověk (13.století). Sídliště. Záchranný výzkum

Při realizaci výstavby veterinární ordinace v Malenovicích u Zlína (Masarykova ulice, parc.č.2193 a 145/3) byl ve výkopu kanalizačního přívaděče zachycen zahloubený sídlištní středověký objekt. Místo nálezu je lokalizováno na ZM

1:10 000, list č. 25-31-24, plocha vymezená body od Z a J s.č. vzdálenými 461:144 mm. Jedná se o pozůstatek sídlištní zahloubené jámy patrně hospodářského charakteru, kterou lze na základě rozboru získaného archeologického materiálu datovat s největší pravděpodobností do období první poloviny 13.století. Byl tak potvrzen předpoklad osídlení po obou březích dolního toku řeky Dřevnice již v 13.století, kdy na pravém břehu vznikalo jádro menšího feudálního panství s centrem v Tečovicích, které se později po polovině 14.století přesunulo na levý břeh do prostoru dnešních Malenovic.

Jiří Kohoutek, ÚAPP Brno

Resumé

Zlín (Kataster Malenovice z Zlína, Bez. Zlín), Masarykova Str. Mittelalter (13. Jh.). Siedlung. Rettungsgrabung.

ZNOJMO (okr. Znojmo)

Horní náměstí 8. Doba mladohradištní, středověk, novověk. Město. Záchranný výzkum.

V měsíci dubnu a listopadu 2001 byl proveden záchranný archeologický výzkum ve Znojmě na Horním nám. 8. Ten byl vyvolán kopáním rýh kolem základů domu, za účelem odvlhčení obvodového zdiva budovy. Dotčená oblast se nachází v severní části historického jádra města Znojma, v prostoru MPR. Plocha dotčená stavební činností se na ZM ČR 34-113 v měřítku 1:25 000 nachází v bodě 147 mm od západní sekční čáry a 20 mm od jižní sekční čáry. Na ZM ČR list č. 34-11-21 v měřítku 1:10 000 se pak nachází v bodě od Z a J s.č. 368:51 mm.

Rýha o šířce 0,4-0,5 m prořala 1 m mocné souvrství navážek a vrstev až na geologické podloží. To je na této severní straně Horního náměstí tvořeno okrovou, ulehlou jílovitou spraší (k. 103; obr. 43), pod níž se nachází skála dyjského masivu. Prostor má jižní orientaci s výrazným jižním sklonem. Nadmořská výška Horního náměstí kolísá v rozmezí 292-298 m n.m., přičemž nadmořská výška v místě výzkumu je 298 m n.m.

Při záchranném výzkumu se podařilo rozlišit 25 uloženin a 12 zdí. Ty dokumentují vývoj severozápadní části Horního náměstí (obr. 43) a jsou důležitým zdrojem informací pro možné budoucí archeologické výzkumy. Archeologické nálezy se často nacházely v druhotné poloze ve vrstvách (k. 100 a 101) a byly kontaminovány i v ostatních horizontech, především na vnější straně domu. Ve dvorním traktu se mladší, ojedinělé, nálezy keramiky také nacházely ve starších horizontech. Zdokumentován byl vývoj v období 10.-14. století, tedy v mladohradištním a středověkém období města. Nálezy z průběhu 10.-12. století reprezentuje pouze několik

PŘEHLED VÝZKUMŮ 43 (2001)

Vydává:	Archeologický ústav AV ČR Brno Královopolská 147, 612 00 Brno E-mail: infor@iabrno.cz http://www.iabrno.cz
Odpovědný redaktor:	Doc. PhDr. Jaroslav Tejral, DrSc.
Redakce a příprava pro tisk:	Mgr. Bakázs Komoróczy, Ing. Petr Škrdla, PhD., PhDr. Lubomír Šebela, CSc., Alice Del Maschio, Miroslav Lukáš
Jazyková úprava:	PhDr. Jan Balhar, CSc.
Na titulním listě:	Plastika medvěda z Pavlova (kresba J. Svoboda); letecký snímek Mušova a Pálavy (foto O. Šedo)
Tisk:	BEKROS
Náklad:	350 ks

© 2002 by the Authors.

All rights reserved.

AÚ AV ČR Brno, Královopolská 147, 612 00